

segali; raji naj jih za kake 3 do 6 pavcov krajše pustí. Taki koli ne bodo drevesu v škodo, ampak le v podporo, da ga veter ali kaj družega ne odlomi ali kako drugače ne poškoduje.

Kmetijske novice.

Število živine v našem cesarstvu.

Po novi štetvi je bilo po avstrijskih deželah v letu 1857: kónj 3 milijone in 530,647, tedaj za 309,793 več kakor v letu 1851, ko so živino zadnjikrat šteli. — Goveje živine se je redilo 14 milijonov in 727,623, med tem številom je bilo 6 milijonov 621,742 krav, 3 milijone in 263,497 pa volov. Po tem takem se je število goveje živine od leta 1851 zmanjšalo za 4 milijone in 317,039. — Ovác se je naštelo 17 milijonov in 84,702, tedaj več od leta 1851 za 283,237. — Koz se je zmanjšalo za 670,129. — Prešičev se je v letu 1857 redilo 8 milij. in 279,764, torej tudi 870,000 več kakor v letu 1851.

Pijavka prerokinja vremena.

Da pijavke vreme prerokujejo, je že stara reč. Gospod W. Hooper Attree, ki je pijavke več let zavoljo tega opazoval, naznanjuje zdaj to-le:

Kadar ima vreme lepo jasno biti, leži pijavka mirno in kakor klopčič z vira na dnu vode.

Ako ima dopoldne ali popoldne deževati, zleze gori do verha posode in ostane tû, dokler se ne naredi vreme stanovitno.

Kadar ima veter priti, pijavka po vodi hitro sém ter tjé šviga in je zlo nepokojna.

Silen vihar, grom in dež naznanuje s tem, da zapusti vodo in se zvija, kakor da bi jo kerč lomil.

Ob hudem mrazu leži kakor pri lepem vremenu mirno na dnu vode.

Kadar ima sneg iti, se derži gori na verhu kozarca kakor ob deževnem vremenu.

Za vse svoje opazovanja je imel gosp. Attree pijavke v kozarcu (glažu), ki je deržal po 4 lote vode; 3 četert kozarca je bilo z vodo napolnjenega, in kozarec je bil zgorej s platnéno cunjo pokrit.

Tako si tudi vsak drug lahko napravi vremenskega preroka — za kratek čas. Pijavke živé v sami hladni vodi, da se le dvakrat v tednu jim premení.

Narodo- in krajopisje.

Otok Kerk.

Spisal J. Terdina

v odgovor gospodoma Vuku in Klunu.

Kerk je domače ime otoku, kteremu Lahí in po njih drugi Evropljani Veglia pravijo.

Kje leži, mi ni treba popisovati; mera mu je 7 □ milj, in duš je živelo lani na tem prostoru 17,924. Kerk ima toraj med vsemi kvarnerskimi otoki največ ljudi, ker jih Čres (Cherso), čeravno je večji (8 □ milj) še 8000 nima. S Kerkom so gospodovale do leta 1799 Benetke. Kakor povsod si je beneška gospôda tû prizadevala, laški jezik udomaćiti, nekaj po nauku, nekaj pa z ustanovljevanjem laških kolonij. Ena še zdaj živi, ali prav za prav životari; imenuje se Veglia, kakor celi otok in ta Veglia mu je še dan današnji pglavitno mesto. Duš ima zdaj 1800; da jih je pa nekdanj več bilo, je gotovo, ker dosti hiš stoji zdaj praznih ali pa se podira, kjer je popred gospôda stanovala. Če človek v Veglii za imenitnosti poprašuje, mu nimajo družega pokazati, kakor kamnitnega beneškega leva, ki še na starem mestu stoji. S prečudno pobožnostjo se Vegljani na tega leva ozirajo. Skoraj jim več velja, kakor punčica v očesu. Mlaji rod nič ne ve, kaj pomeni; starec

pa mi je pravil, da takrat, ko je lev gospodaril, je bilo vse bolje na svetu; davkov se ni plačevalo celó nič, marveč so še Benečani Vegljanom dnar pošiljali, kadar jim je kaka stiska prišla; zemlja je rodila vse sama, pozimi ni nikoli snega, poleti nikoli suše ali toče bilo, in rib je plavalo toliko ob otoku, da so jih kar z roko lovili. Tedaj „aurea aetas!“ Pa se je res v mestu marsikaj spremenilo, toda ne zato, ker ne stresa več stari lev z zlato grivo. Bogata beneška gospôda je iz Veglie izginila; trosila je več, kakor so ji dohodki zmogli; bahaje se in zapravljaje po Rimu, Milanu in Fiorenci je slednjič obožala; svojim kmetom (kolonom) je nazadnje tudi hiše prodala. Ti nekdanji koloni so tedaj zdaj hišni gospodarji v Veglii, pa si ne morejo na nobeno plat nič opomoči; po mestu se kaže povsod, kamor pogledaš, revščina in podertija. Zemlja se je začela prodajati že davnej horvaškim sosedom, kupovaje hišo za hišo Horvatje že tudi v mesto silijo. Veglia je tako opešala, da zdaj še kerčme nima; sreča je še, da Kerški škof tû stoluje, brez njega bi nadloga še huja bila.

Vegljani govoré zgolj le laški, čisti, beneški dialekt; tudi šole in pridige so jim laške, pa so mi pravili, da zadnje leta so jeli včasí tudi po horvaški Božjo besedo oznanovati. Vse kaže, da ne bo dolgo, ko bo laščini odzvonilo. Škoda ne bo velika. Čez 500 let je tû kraljevala, njeni nasledki so bili siromaštvo, sirovost, zamorjenje vsega, kar človeško serce blago, kar narod častitljiv dela. Benečan se je neprenehoma na vseh stranéh vojskoval, toda ne sam. Tisoč in tisoč Horvatov je domovini upeljal, da so za-nj kri prelivali. „Riva dei Schiavoni“ v Benetkah priča še dan današnji, od kod si je mogočna republika junakov dobivala. Prevzetno se je šopirila po morji, kraljevaje na Jadru in na srednjem morji, ker je imela mnoge, hrabre, izurjene mornarje — Horvate iz primorja in z otokov. Temni visoki gozdi so enkrat pustí Kras zaljšali, segaje notri do morskih bregov, — al splavali so po vodi, iz njih je Benečan sebi in tujcem ladje tesaril. Kamor se ozremo, vidimo smert, ki jo je laška vlada sejala. Le narod je stari ostal, vse upiranje, mu domače navade, jezik, narodnost vzeti, je bilo zastoj. Narodna omika izvira le iz naroda; od drugod prinešena je kakor beršlin, ki drevesu, ovivši se, rast zadušuje, pa ga vendar ne more pokončati. Narod na otoku Kerku je v vseh rečeh zlo zlo zaostal, toda umerl ni: v tem je tolažba in upanje, da se bo sčasoma zamuda popravila. Zunaj mesta Veglie na otoku nič Lahov ni, ampak povsod so sami čisti Horvatje po kervi in po jeziku. Vseh skupaj je komaj 16000.

Grozno čudno mi se zdi, da Vuk v teh krajih Serbov išče; saj mora že učenček v drugi šoli vediti, da je tod okoli stara domovina Horvatov. Prepričal sem se in naj mi Vuk verjame, da na Kerku, na drugih otokih in po primorji nikjer ni ne ene serbske vasi, ne ene serbske hiše, in da je ljudem celó ime „Serb“ popolnoma neznano, bolj neznano kakor Amerika ali Melburn. Cuique suum! Med samimi Horvati pa je poseben razloček; nekaj jih od nekdanj tû prebiva, česar so si živo svesti; ti odvečani ali avtohtoni imajo tudi marsikaj svojega in silno starega v jeziku in živé razun na Kerku tudi na Čresu in po malih bližnjih otokih. Nekaj Kerčanov pa se je pozneje iz Vinodola sém priselilo; ti prihodniki so se v jeziku nekoliko po unih zvergli, večidel pa so ohranili svoj vinodolski dialekt. Avtohtonov je več kakor prihodnikov; pravili so mi, da najmanj 11000, in stanujejo na severji in na severnem iztoku, sém ter tjé precej daleč na jug premahovaje. Največje njihove mesta so Dobrinj, Verbnik in Omišalj; med temi je Dobrinj večji od laške Veglie. V imenu primorci ne delajo nikakoršnega razločka, imenovaje avtohtone in prihodnike „Bodule“, v Senji pa tudi „Čuke“. Kerčanom pa te imeni niste nič kaj po volji; človek jim ne sme tako reči, če jih neče razžaliti. Za povračilo pravijo Vinodolcem „Kirci“, ki jim pa tega ne zamerjajo. Ko sem popra-

ševal, kaj te imena pomenijo, so mi razlagali, da je Bodul to kar Podolec, Kirec pa to kar Gorenec, eni pa tudi, da so Boduli po vodi to ime dobili, ker so otočani. Toda mi to modrovanje ni preveč se prilegalo. Morebiti je Kirec to kar krajec „Uferbewohner“; Bodul pa je vsakako temna beseda; da je konec *ul* slovenski, nam je na pričo ime nekih karpatskih Poljakov „Huculi“. Za ime „Čuki“ pa pripovedujejo Senjani, da je prišlo od razbojnih Uskokov, ki so se bili 16. in 17. stoletja v Senji utaborili, padaje na Turke in Benečane. Ker je Kerk benešk bil, so ga hotli Uskoki oplentiti; zbravši se ponoči pridejo natihoma, nadjaje se obilnega dobička, ker mislijo ljudi spijoče najti. Toda Kerčani so imeli pazljive straže, pa so Uskoke dobro otepli in odpodili; zavolj tega so jim nek ti ime vidijoče tice dali.

Toliko o imenih.

V nošnji, navadah, in tudi v pesmih in pripovedkah pa so se avtohtoni s prihodniki popolnoma zenačili, zato se tujcu vsi enaki zdé; razloček v jeziku sem že omenil in pozneje bom obširneje o tem govoril.

Najpred nekoliko o življenji kerških otočanov.

Izmed vseh kvarnerskih otokov je Kerk za kmetijo najbolj pripraven, toraj se ljudje najbolj ž njo pečajo. Orodje jim je prosto in starodavno, kakor je bilo pred 1000 leti; za umetno obdelovanje se nihče ne meni in ga tudi nihče ne pozná; vse iznajdbe in vede pridna roka nadomestuje in sploh se Kerčanom kmetija res dobro ponaša. Zemlja je rodovitna, le sém ter tje preplitva, da ji je dosti dežja treba. Olja in vina na otoku ne raste preveč; kar sem vina pokusil, mi se nič kaj ni prijetno zdelo; to je za to čudno, ker v Vinodolu precej unkray morske soteske najžlahneja kapljica dozreva, — pravo gosposko vino, katero se peni samo po sebi brez začimbe in priklade. Velika nadloga za otočane in dostikrat škodljiva za sadež je silna senjska burja. Velika nesreča je tudi toča, ki se pogostoma na otok usiplje. Poleg kmetijstva imajo Boduli velike čede lepih ovac; pod južnim nebom in blagim zrakom zori najslajša trava; zato pa je tudi ovčje meso tū prava slastica, da ga ljudje nad vse drugo čislajo; tudi jez nisem še nikjer tacega jedel. — Med mornarje pa ne hodijo dosti Kerčani, pa tudi ne drugi otočani iz Kvarnera, razun Ložinjanov (*Lussin piccolo*). Z ribštvom se nekaj ubijajo; večkrat sem jih gledal in se njihovi poterpežljivosti čudil. Po celo popoldne stoji Bodul kraj morja kakor pribit, upiraje oči v vodo in lova, marsikdaj zastonj, pričakovaje. Vselej mi se je zdelo, da Kerčani nič kaj izurjeni ribči niso. Pa jih je tudi ta nadloga pritiskala, da več let zaporedoma ni skoraj nič rib bilo. Ob enem, ko je bolezen na terto in sém ter tje tudi na murbe in olike padla, so tudi ribe nekam pobegnile. Še le lansko jesen so se spet vernile in nekaj časa jih je bilo toliko, da so v resnici pod preobilnim lovom se mreže tergale. Pač se boste začudili, če Vam povem, da se je tū na Reki za funt najslajjih sardel po 3 in celo samo po dva krajcarja plačevalo. — Z ovčjim mesom se Kerčani najraje in najbolj hranijo, sicer pa jim je v jedi ta-le red: Za kosilo imajo kašo iz turšice, zabeljeno s svinjskim lojem, le malokje z maslom; za južino zelje in krompir z ovčjim mesom, za večerjo ravno to, pa tudi krompir s salato in svinjskim mesom. Tudi močnate jedi radi jedó, posebno si ob nedeljah z njimi strežejo; imenujejo se praščiči, ki so najprosteja močnata jed, makaroni, ki so jih od Lahov dobili in pa šurlice, ki so tudi nekaki makaroni, pa zgolj domači, v sredi votli, znani tudi ruskim kmetom. Polento nekteri jedó, pa sploh jim ne diši. Potic pekó pridne in umetne Kerčanke več verst; slišal sem imena: kolač, paprenjak, presnac, povitica.

Nošnja je vsem Kerčanom černa, pravijo, da iz žalosti za zadnjim Frankopanom. Frankopani so bili blez kerške kervi, gospodovaje tudi po Vinodolu in še dalje. Bila je to blaga rodovina, ob njenih časih tekli so

za Kerk najsrečnejši dnevi: kmet je delal za se, ne za druge; soseske so bile svobodne, da so si celo postave same volile; Frankopani so zidali lepe cerkve, pa znali tudi meč sukati, v miru in v vojski so bili narodu dobrotniki in pomočniki. Zato pravijo, da so Kerčani, ko je njihov rod pomerl, bele in pisane oblačila pustili in se še dan današnji v černo oblačijo.

Zrak je v Bodulii zdrav in čist, tudi ljudje so zdravi, pa močnih in velikih sem malo vidil. V Evropi se bo našel pač težko kraj, da bi se bila stara poštenost tako lepo ohranila kakor na Kerku. Hiše se malo zapirajo in vendar je tatvina skoraj popolnoma neznana. Za razbojnike se še ne vé, po 15 in še več let preteče, da se kak poboj primeri; koga prekaniti ali v škodo pripraviti, je Bodulu nemogoče, zato se ljudje malokdaj tožujejo. Dosti jih je, da za posojeni dnar nikakoršnih obresti nečejo. Čudno mi se je vedno zdelo, da Vinodolci Kerčanov nič kaj v čislju nimajo; pravijo, da Bodul ni za nobeno rabo, da je len, terdovraten, okoren, nemaren, da mu celo zmožnosti manjka. Res je, da ima, na svojem otoku zapert, z drugim svetom malo se pečaje, marsikaj svojih term; tudi ni tako snažen, kakor Vinodolec in tudi ne tako terden delavec, že zavolj slabega trupla; ali sploh je vendar le debela laž, kar jim se očita. Kar jez Bodulov poznam, imajo vsi prebrisane glave; tudi v naših šolah se Boduli bolje ponašajo, kakor vsi njihovi gerdivci in očitariji. Nezmožni niso, le treba jih je zbuditi. Komu pa je bilo to mar? Laška vlada jih je nalašč zanemarjala, domače šole so se še le zadnjih deset let ustanovile in prav dobro jih je bil šolski ogleda Volarić uredil. Al zadnje dve leti se je zopet tista nesrečna mešarija dveh jezikov začela, s katero se na kmečkih in sploh ljudskih šolah še nikjer in nikoli ni napredovalo.

(Dalje sledi.)

Glasi o cesarskem ukazu, ki določuje učbeni jezik v različnih deželah našega cesarstva.

II.

V predzadnjem listu „Novic“ je menda gosp. vrednik sam z ozirom na novo postavo dokazal zmožnost slovenskega jezika in njega pripravnost za učbeni jezik sploh. Ker se tudi meni ta nova postava zelo imenitna zdí, naj tedaj tudi jez odkrijem svoje misli o nji.

Najpred bom omenil nauk, kterege se prav za prav nova postava celo nič ne tiče, ker je zastran njega že v prejšnjih postavah dovelj jasno na vse strani ustanovljeno, kako se je ž njim pečati, to je: slovenski jezik. Vendar mi se ne zdí odveč, par besedic spregovoriti, že zato ker je to národna reč sploh, zlasti pa, ker se po sedanjí poti namén cesarske postave nikakor doseget ni, da pokažem, kake so bile overe boljemu napredovanju v slovenščini, in kako naj se te overe odpravijo.

Kar se tedaj tiče slovenskega jezika, kakor nauka za-se (*Lehrgegenstand*), zapoveduje postava, da se ga mora naučiti učenec tako, da ga popolnoma pravilno govoriti in pisati zná. Ta postava že precej let velja, in ona ni kriva, če je sadje, ki ga je rodila, grozno grozno pičlo in ubožno ostalo. Naj povem, kaj sem skusil in doživel. V Varaždin in v Reko, kjer sem vsega skupaj šest let služil, so nam pogostoma slovenski učenci iz raznih domačih gimnazij prihajali, včasih slabeji, včasih pa tudi prav dobre glave, ki so „erste mit Vorzug“ sabo prinesli. Izmed vseh teh učencov pa ni le enega bilo, ki bi bil znal svoj jezik zares dobro govoriti ali celo pisati. Vsak mi je rekel, da se na to reč nič gledalo ni. Čudil sem se in popraševal, da izvem, kako se hvale vredna postava z resnico ujema, in marsikaj sem slišal od učencov pa tudi od učiteljev, kako se slovenščini godi. Ker je meni le za reč mar, ne pa da komu zabavljam, bo moje govorjenje zgolj le splošno.

sposočinske zemljišča ne leže vselej okoli grajšine — so raztresene po soseski in so dostikrat v drugih kantonih, kakor pa grajšina. Kaj bi pomagalo, če bi — postavimo — en travnik grajščine N., ker leži v drugem kantonu kakor grajščina sama, odločen bil iz zaveze ondotne občine, in če bi se reklo, da spada pod grajšinsko okolijo N. — zato ne bo ne ene bilke merve več zrastle, ker travnik ne potrebuje občinske postave. Če pa občinske postave le zadevajo osebe (ljudstvo), je vprašanje, ktere osebe padajo pod grajšinsko okolijo? Gotovo le tiste, ktere stanujejo na grajšinskih zemljiščih, to je, rodbina in oskerbniki in posli itd. Al to bi ne bilo primerno, da bi posestniki sami čez sebe in svojo družino občinske postave izpeljevali; bili bi predstojniki in podložni ob enem.

Skušnja nas je že zadosti učila, da toliko težje so opravila, kolikor več se uradnije množijo. Poglavitna potreba pri vsakem organiziranju je ta, da se vse v tak red dene, da vsaki človek sam po sebi v, kterege sodnika ali uradnika si ima o tej ali uni reči poiskati. Ako ni to natanko razjasneno, je že zadrega; — koliko več težav je pa še tam, če se začno sodnije ali uradnije med seboj pričakati, da ta ali una reč ne spada v njih opravilstvo. Dolgočasne pravde, veliki stroški, zgube mnogih dobičkov, obupanje in nejevolja ljudi so žalostni nasledki takih homatij. Ne zdi se nam koristno za pospeh občinskih opravil, ako bo prihodnjč ena soseska v sredi druge soseske — grajšinska občina v sredi kmečke srenje — skoraj se je bati, da se bodo pričele nove dozdej neznane zadrege.

Pa tudi za očitne (publične) opravke ne more biti primerno, preveliko število občin narediti, in jih tako razkrojiti, da bi ena v drugi ležala. Če bo več občin, več bo treba pazljivosti, in uradnijam se bo napravilo s čuvajstvom toliko opravkov, kolikor jim jih hočejo za polajšanje vprihodnjč odvzeti in občinam nakloniti. Tako ne bo na nobeno stran nič pomagano; polajšanja opravil in pomanjšanja deržavnih stroškov ne bomo dosegli.

To so naše misli sploh v tej važni zadevi; razglasili smo jih samo iz dobre volje in pa zato, ker želimo, da bi se občinske opravila v tak red djale, da bi bilo za vse prav in da bi novo občinsko življenje tako napredovalo, da bi se po pravici moglo reči: Svobodna srenja je najboljša podlaga svobodne deržave! A.

Narodo- in krajopisje.

Otok Kerk. *)

Spisal J. Terdina

v odgovor gospodoma Vuku in Klunu.

(Dalje).

Zdaj bom govoril še o jeziku bodulskih avtohtonov — priseljencov ne poznam dosti, tudi sem že rekel, da se v govorjenju z drugimi čakavskimi Horvati do malega ujemajo. Ta jezik ni le imeniten sam po sebi, ampak za slovansko filologijo sploh, ohranivši marsikaj, kar se nahaja le v stari slovenščini. Razvitek mu se more v 4 dobe razdeliti — in vse te 4 dôbe živé, vsaka za se, še dan današnji. Perva dôba, najstareji tip kerškega jezika, se smé glagolska imenovati. Kakor drugim Horvatom se bere tudi Bodulom maša po horvaški; vse cerkvene bukve so pisane z glagolitskimi čerkami, ki so po novejih iznajdbah najstareji med Sloveni. Dolgo se je glagolitica čisto zanemarjala, in še dan današnji so nove glagolske bukve bele vrane. Vse cerkvene knjige so na Kerku silo stare, tudi mislim, da ni ene cele; kar so molji pustili, so pa „turisti“ in drugi taki umetniki pohabili. Jezik, ki je v teh bukvah, se ne razlikuje dosti od stare slovenščine. Stari duhovni se derže

zvesto glagolice, vse pojó le po horvaški, pa tudi na tihem horvaški tekst beró. Mlajim pa se glagolske čerke spotikajo, ker se v Gorici le v latinščini vadijo ter po horvaški samo pojó, beró, pa za se po latinski. Moram pa priznati, da je med najmlajimi duhovni nekaj prav verlih domorodcov in prijatlov glagolice, da se ji je vsakako boljši prihodnosti nadjati, saj so celó v oterpnjeni Dalmaciji zadnji čas skerbno se z njo pečati začeli. Z glagolskimi čerkami se je na Kerku nekđaj vse pisalo, take stare pisma se še zdaj precej pogosto nahajajo. Jezik druge dôbe je ostal v pregovorih in narodnih pesmih, je dosti noveji od cerkvenega, pa ima vendar še mnogo form in besed, ki se zdaj več ne govore. Pa tudi v sedanjem govorjenju je velik razloček; stari rod govori še čisto svoj boduljski dialekt, mlaji pa vse meša, od vseh sosedov novine sprejemaje. Starci na pr. pravijo samo: pri grade, mladina pa: pri gradu, pri gradi in pri grade, vse vprek. Stari rod ima še imperfekt in aorist, kakor pesmi, med mladimi pa se kaj tacega več ne sliši. Znamenje tretje dôbe je tedaj čist dialekt, ki je pa v besedah bolj reven memo druge dôbe; v 4. dôbi pa se stari jezik drobí, z drugo horvaščino, sém ter tjé tudi z laščino se stapljaje. — Kerški jezik ima tri števila, kakor slovenski tedaj tudi dual. Narodna pesem ima:

Čerpala ju (vodu) je ljuba mâ — z nje prebelima rukama.

In zopet:

Dvi sta
Černi oči te,
Ona t' meni igrata
Kako, kako i dvi ribice
Kê sta na udice.

Mlaji pa duala ne govore; pravijo zgol le: dva gradi; dva prijatelji su mi prišli. Deklinacija se razlikuje precej od serbske. Masculina imajo v lokalu *e*: bil sem u grade, tako tudi ženske in srednje imena: u meste, pri vode. Ženske imena imajo v genitivu *i*: prinesi mi kruha i vodi; v vokativu *o* in *e* brez razločka: danico in danice, gospo in gospe; v instrumentalu: *om* še raje pa *on*: ribon, vodon. Čistega instrumentala mlaji nimajo, v narodni pesmi pa je:

Ja ću za tobom ribon (kakor riba) plavati.

V pluralu je tudi za možke imena nominativ enak akusativu, le da ima akusativ bolj dolg akcent, na pr.: Pozovi mi težakî, neprijatelj je oplinil mužî. Posebno imeniten je genitiv; Boduli ne pridevajo ne serbskega *a* ne slovenskega *ov*, ampak ostaja kakor v nominativu sing. s silno dolgim akcentom: muž, prijatelj, grád, stól, brég, na pr. kadi je starih zîd, pelno je kleščâr (kjer je starih zidov, je dosti škorpionov).

V lokalu je *eh*, na pr. pri susedeh, pri brodeh. Tudi ženske imena imajo v nominativu *i*, na pr. ženi su prišli, pa sém ter tjé tudi *e*. V narodni pesmi je:

Pokle su prišli — silene sikire
kê su pobijali — sileni volovi (akus.).

Akusativ se ujema tudi tû z nominativom: ribî sem jel. Genitiv je kakor slovenski. Srednje imena se po možkih ravnajo, tla imajo še staro formo: na tloh. Pronomen je kakor slovenski; vendar ne pravijo nikoli v akusativu jih, sem jih vidil, ampak: je. Boduli imajo tudi stari pronomen *si* (hic); *sega* dne, *sega* jutra, se sploh govori; od tod prihaja tudi njihov siko in seliko (pri nas: tako in toliko). Taj rabijo včasî še po starem za ille: Ovaj težak dela, a taj raje spi, enak smisel ima tudi tako v pregovoru: al siko al tako (serbski: il ovako il onako). Adjektiv ima dolgo in kratko deklinacijo: prišel sem iz lepâ grada (aus einer schönen Stadt). Čuden je nominativ pluralis sém ter tjé. V narodnih pesmih je:

Velike su noće — još veće dani
Dva goluba leteće

in celó v srednjem spolu se nahaja: beli jadrašca.

V lokalu pluralis je *eh*: v veleh brodeh; tudi v instrumentalu se sliši: z dobremi prijatelji. Pri številnih imenih je zapamtiti genitiv *sat*, nominativ *sto*, od tod: satnik (stotnik), in pa tisuć, ki ima vse tri spole: tisuć, tisuća

*

*) V poslednjem listu tam, kjer se popis Kerka začne, v 7. versti odz gorej namesto do leta 1799 beri 1797.

in tisuće. V glagolu ima Bodul marsikaj, česar ni v serbsčini. Njegov kondicional je: bim (bin), biš, bi, bimo, bite, bi. V 1. osebi sedanjega časa ima še dostikrat u: viju (vidim), ginu, umiru. „Mišlju, ja mišlju, promišlju — kako bih ju ja probudil“ (Narodna pes.). V tretji osebi se še *l* nahaja

„Stojit meni Verbniska — pod njon t' mi je vodniška
U lete je studena“

(Narodna pesem).

Razun futura: hoću jahati, se je ohranilo tudi: budu jahati.

Imperfekt in aorist imata včasih dolgo formo, kakor jo tudi nekateri Dalmatini pišejo, na priliko vijahómô (serb. vidjasmo) vijahótê; rekehómô, rekehótê. Čudna je forma: pospohótê (serb. pósusté) iz posuti, pospem. Pametiti je particip bišucé (od biti, sem) „dika ti za minulo i za bišucé“ („hvala ti za prejete in prihodnje dobrote). — Tudi v glasovih se ne ujema Bodul vselej s Serbom. Konsonantov *dj* i *št* nima, pravi *j* in *šč*, kakor Slovenci; svoj *é* izgovarja dosti bolj mehko od Serbov. Na koncu slovke se tim *l* vedno v *o* omehčava: bio, imao; Bodul si je *l* ohranil, toda ga bolj debelo izgovarja, kakor bezjaški Slovenci, približevaje se Poljakom in Rusom. Kjer se je stari ploglasnik Serbom v *a* premenil, ali pa se *a* sam izcimil, govore Boduli povsod *e*: den (ne dan), len, lonec, misel, sem rekel. Ostala horvaščina je v tem serbsčini enaka. Posebno imenitno je, da je Bodulom vokal *l* ostal, k večjemu mu kratek *e* spred stavijo: pln, peln (ne pun); slza, selza; plh, pelh; gltati; blha, belha (in bleha); slnce; vendar nikoli vlk, ampak le vuk, tudi ne hlm (kar se pa na Čresu tudi govori), ampak hlam. — Neizrečeno bogastvo je tudi v besedah med Boduli, najlepši še tû živé, katerim drugej sledu več ni. Za poljubiti (kušniti) imajo; lobzati, za plug verganj; za bliska se: maga; apno je klak, dekile golica (primeri česki: holka), morski pritok in odtok: plima in oseka itd. — Kar jez vem, Bodul ne poje rad, je bolj resnoben, Bodulke pa mnogo lepih narodnih pesem znajo in prepevajo. Napevi so vsem enaki, za me kaj žalostni. Vselej je refrén zraven: nina — ninaja — nina — nine, ki ga čudno zategujejo, da se ga tujec ne privadi lahko. Ta refrén včasih celo sred besed devajo. Tako na pr. je narodna pesem:

Sidili su Bosanke — pod gradom Dubrovnikom,

Sidec mi besijahu: — oženimo mi Marka,

Marka kraljevića — — —

Pa to pojo:

Sidili su Bosà — sa — ni — nanke

pod gradom Dubrovnikom.

Sidec mi besijà — ja — ni — nahu itd.

Junaške poezije Kerk nima, za pokušnjo nate tû lirčno, ki je nekak v rodu naši slovenski o lepi Vidi:

Primorkinja konja jaše — i zlaćenu sablju paše

Nad Dunaj se naslonjaše — sama s sobon govoraše:

Mili Bože! lipa sem ti — lipa, bela i rumena

Tenka boka i visoka — nego nisem černa oka!

Da bim bila černa oka — tri bim gradi pomamila

I samoga Ali-bega — ali brajna ali njega.

To su čuli slugi Bega — ter su Begu povidali:

Ali Beže gospodine! — Vidili smo primorkinju.

Gdi dobroga konja jaše — i zlaćenu čordu paše.

Na Dunaj se ogledaše — sama s sobon govoraše.

Mili Bože! lipa sem ti — lipa, bela i rumena.

Tenka boka i visoka! — nego nisem černa oka,

Da bim bila černa oka — tri bim gradi pomamila

I samoga Ali — bega — ali brajna ali njega.

Poslušajte slugi moji — dovedite primorkinju,

Mirit čemo kosu čordom — mirit čemo kosu čordom.

Ako j' kosa dalja čorde — ostati će ona ovde

Ako j' kraća nego čorda — bit će ljuba brajna moga

Mirili smo kosu čordom — dalja j' kosa neg je čorda

To je ljuba draga moja — to je ljuba draga moja.

Razun pesem pa imajo Boduli mnogo narodnih pripovedk. Omenil bom tû nekaj zgodovinskih in mitologičnih.

Že sem pripovedoval, kako ima narod Frankopane še zdaj v spominu; ko so oni kraljevali, pravijo, je bil še Bog z nami; kar se je počelo, je vse od rok šlo; zadnjo

Frankopanico imenujejo „dobro gospo“. Dokler je mogla, je popotovala peš po otoku, povsod pomagaje, zlasti pa sirot iskaje in jih s sabo v svoj grad jemaje, kjer so vse potrebno dobivale. Ko se je postarala, sta jo dva bela konja sèm ter tjà prepeljavala; dostikrat pa so tudi vidili, da jo je čudotvoren voz brez kónj sam ulekel. Ko je umerla, je vse žalosti onemoglo; vsi prijatli in služabniki so šli hitro za njo; belcoma se ni ljubilo več jesti, bitko plakaje sta pri njenem grobu ostala in nazadnje poginila; celó trava se je posušila, kodar je pred ona hodila. Toda še po smerti se je nekterim dobrim ljudem prikazovala in pravijo, da se tudi zdaj še prikazuje, kot častitljiva, v černo oblečena žena, svojim ljubljencem pomagaje. Človeka pa ni strah, kadar jo zagleda, kakor ga je vèš, kersnikov in drugih prikazen strah; ampak mu je nekak čudno sladko pri srcu, da ne vedoč po več let z njo hodi ter misli, da je komaj nekaj trenutkov pri nji bil.

Pomni se tudi bitev na grobniškem polji (1241?) med Tartari in Hrovati. Kakor strašen, črn oblak so pridivjali psoglavci Turki po zemlji in po zraku. Pobožni Frankopan jih je čakal s svojimi kmeti, ki nimajo družega orožja kakor poljske pralice. Trikrat padejo kristjani v molitvi na zemljo. Po prvi molitvi se razdeli gora; v razpoklini se pokaže grobniško polje, obdano s stermimi hribi, polnimi nasutega kamenja, po drugi molitvi se premené pralice v oistre sulice in po tretji prijezdi na ognjenem konji nebešk junak. Junak odbije psoglavskemu vojvodu, najhujemu veščaku, glavo; kmetje pa usipajo od strani s pečin na ajde kamenje, napadaje jih od spredaj s svojimi sulicami. Potokoma je tekla kri; vsi psoglavci poginejo, pa tudi mnogo kristjanov za vero umerje. Kjer je kerščanska kri tekla, je zdaj zeleno, rodovitno polje, kjer pa ajdovska, je kamnitna puščava.

O Krasu sem slišal to-le. Nekdaj je bil celi Vinodol lep, cvetoč raj, pa je imel čudnega gospodarja, ognjenega zmaja Negotina. Ta je stanoval daleč na nekem otoku. Le enkrat v letu je prišel v Vinodol po davek — po sedem čistih devic — in prejemi jih je dal kmetom bukve, v katerih je bilo vse zapisano, kdaj jim bo dež poslal, kdaj vročino in zopet zimo, kdaj naj sejejo, žanjejo itd. Poslušaje ga so živeli ljudje srečno in bogato. Enkrat so bili za zmaja zopet device pripravili, vsaki dan ga pričakovaje. Imeli so jih v nadstropji zaperte in sedem stražarjev iz Dobrinja jih varuje. Stražarjem je dolg čas, pa si napravijo igro. Postavivši po koncu dolgo sulico se skušajo, kateri jo bo preskočil. Bili so krepki, urni mladenčiči; preskočijo jo vsi od prvega do zadnjega. V poskoku vidijo skoz okno lepe device ter se va-nje zaljubijo. Kmali potem pride zmaj Negotin po davek. Devic ne dobi več čistih. Pa se razserdi in obleti z ognjenimi kreljutami Vinodol, požigaje stern, sadje, hiše in zemljo. Od tistih dôb je ta pokrajina pusta ostala, le z velikim trudom in z žulji se sèm ter tjà kaj prideluje. (Konec sl.)

Ozir po avstrijskem cesarstvu.

V statističnem spisu „Allgem. Bevölkerungsstatistik“ od dr. Wappaeus-a beremo zastran obljudjenja našega cesarstva to-le:

V našem cesarstvu stanuje na 1 kvadratni milji v severno-izhodnih deželah po 2718, v južno-izhodnih po 2076 ljudi, v severno-zahodnih 4178, v južno-zahodnih pa po 3867, v sredi 2818; po srednji rajtengi v celem cesarstvu tedaj na vsaki štirjaški milji po 2449 duš (brez vojakov). Od leta 1818 do 1827 se je ljudstvo množilo v našem cesarstvu pri vsakih sto ljudéh nekoliko čez enega, od leta 1831 do 1856 pa čedalje manj. Prerajtano je po tem, da more število prebivavcov našega cesarstva čez 385 let še enkrat tolikošno biti kakor je zdaj, na Francozkem še le čez 405, v zedinjenih deržavah severne Amerike pa že čez 29 let, brez ptujih naseljencov. — Po

mislim, da je keršanski nauk za dušo in serce, za tolažbo tukaj, za večno izveličanje tamkaj, ne pa da se ž njim spomin (Gedächtniss) krepča. In ali ni tako? Starši in duhovni, se lahko reče, povsod otroka iz pravega namena učé; njim je zares mar za njegov dušni in telesni, časni in večni blagor, pa so tudi vsi njihovi pripomočki dobri. Da imajo tudi v mestnih šolah dober namen z otrokom, rad verjamem, toda metoda jim ne velja; kako bi sicer za keršanski nauk tuj jezik rabili? Kake nasledke mora taka metoda imeti? naj jih ob kratkem povem.

a) Otrok, ki se začne keršanski nauk po nemški ali po laški učiti, tega jezika še ne zná dobro; treba mu se je tedaj z jezikom upirati; nekaj razume, nekaj ne, pa če tudi razume, so mu besede še tako nenavadne, jezik mu se tako okorno obrača, da se mora hudo pehati, dokler mu v glavi ostane. Kaj pa dela serce, za katero je prav za prav ta nauk? Ono je pri takem učenju merzlo, in drugač ne more biti. Da se serce za kako reč ugreje, je pred vsem drugim potrebno, da se jezik popolnoma zná, pa še več, — treba je tudi, da človek v tistem jeziku misli in čuti in človek misli le v maternem jeziku, sicer je pokveka, kateri se snujejo iz raznih jezikov misli — in večidel tudi karakter. Po sedanjih metodi tedaj keršanski nauk, razlagan v tujem jeziku, za otroke ni toliko za dušo in serce, ampak bolj za znanje, ne toliko „Gewissens- und Herzenssache“, ampak bolj „Lehrgegenstand in Gedächtnissache“.

b) Naši otroci imajo, ko pridejo v mestne šole, večidel veliko veselje za keršanski nauk, prav ponosni so, da toliko znajo in ko bi se po domače tudi v mestnih šolah učili, ni dvombe, ne le da bi boljše, ampak tudi raje se učili. Tako pa jih dostikrat formalne težave, ki so v tujem jeziku, ostrašijo; veselje za nauk vsakako se pomanjšuje, včasih celo mine.

c) Keršanski nauk je človeku podlaga moralnosti za celo življenje. Otroče serce je mehko kakor vosek; vsaka dotika mu se vtisne; lahko in berž se ga primejo dobri nauki, ktere je od matere in duhovnov prejel. Treba pa je, da otrok te nauke popolnoma razume in to se godi le z domačim jezikom. V mestnih šolah ga tudi lepo učé, al kaj, ko od konca še vseh besed ne razume, in če jih tudi razume, za-nj le tiste imenitosti, tiste svetosti nimajo, kakor domače. „Oče naš“ in „Vater unser“ je po smislu vse eno, za otroka pa ni; le uno je za-nj original, ki mu pobožnost budi; to pa le merzla prestava. Vsak psiholog mi bo to poterdil. Taka je tudi z djanskimi nauki. V serce segajo v prvi mladosti gotovo le domači, le domači ga bodo na delo in spolnovanje ganili; tujemu jeziku manjka v tej reči ognja; kako pa se bo brez ognja serce užgalo? Dostikrat se primeri, da se s takim ravnanjem celo prvi vtiski, doma prejeti, iz serca pogubé; otrok si le za to ne upa, razuzdan biti, ker se kazni boji. Dobro vem, da ta popačenost tudi iz mnogih, drugih skušnjav prihaja, al nekoliko in včasih gotovo tudi iz omenjene napake.

d) Otrok se učí keršanski nauk po nemški ali po laški in pozabi marsikdaj sčasoma domače molitve, naučivši se tujih in poslušaje božjo besedo povsod le v drugem jeziku. Al ni to čudno, da se dete do 10. ali 12. leta z Bogom po slovenski, po tem pa po nemški pogovarja? Mar niso Bogu vsi jeziki enako ljubi? Ali ni sv. Duh v vseh jezikih govoril? Za Božjo voljo, pustite otroku saj prvo vez, ki ga je bolj stanovitno in bolj sladko s Stvarnikom sklenila, kakor ga vsi drugi surogati skleniti zamorejo; saj v tako imenitnih rečeh naj se ne delajo linguistični eksperimenti!

Dalo bi se še več o tem govoriti, pa naj bo dosti. Kaj sledi že iz tega, kar sem omenil? Po moji misli, po mojih skušnjah in po mojem najglobokejem prepričanju to, da naj se učí keršanski nauk vseskozi v domačem jeziku. To je stvar tako potrebna in tako naravna, da je že od nekdanj pri vseh narodih veljavo imela; ima jo večidel tudi v naši državi; na Ogerskem in Horvaškem se

učí keršanski nauk ali povsod, ali pa saj do pete šole po domače, tudi na Českem in v Galiciji se čedalje bolj korist te naprave spoznava. Tako kakor je v naših šolah pa lahko rečem, da nikjer v celem cesarstvu ni, razun dalmatinskega primorja in nekterih krajev na Moravskem. Naj bo v tem enakost za vse dežele, enakost za vse narode. Slednjič naj še enkrat opomnim, da se nisem hotel s to razlago v verske ali duhovske reči vtikati, v ktere dobro vem, da se vtikati ne smem in ne morem; že sem rekel, da le o tem in to govorim, kar sem sam vidil, slišal in skusil in kar pedagogika vsakega človeka učí. Mislim, da sem saj nekoliko razjasnil, kaj keršanskemu nauku pri naših učencih na škodo služi. J. Terdina.

Narodo- in krajopisje.

Otok Kerk.

Spisal J. Terdina

v odgovor gospodoma Vuku in Kluu.

(Konec.)

Imenitno mi se je zdelo, kako si Kerščani začetje morja tolmačijo. Kjer je zdaj morje, je bilo enkrat vse ravno, lepo polje; ljudje so živeli, da niso bolje mogli; vse so imeli, le soli so si mogli za drage denarje iz daljnih krajev kupovati. Vedili so, da je v neki skali slan studenec; toda so jim stare bukve prepovedovale ga odpreti, ker bi to silno nevarno bilo. Dolgo so bukve bogali, na zadnje pa je bila njihova nezadovoljnost tako velika, da so šli in skalo prebili. Slana voda je pritekla s tako močjo, da je celo polje potopila, pustivši za spomin le tam pa tam kak otok. — Druga povest pa to razklada, da so od prevelike dobrote se ljudje prevzeli in tako razuzdano živeli, da je devica Marija, pridši v te kraje, glasno se razjokala in da je v njenih solzah polje utonilo. Vidi se, da so te povesti zgolj kmečke, kakor celo življenje na Kerku. Izvedeni mornarji na Ložinu o morji vse kaj družega pripovedujejo. Po njihovi pravlici je Jezus, po svetu popotovaje, tudi sem prišel; kjer je zdaj morje, je bilo takrat neskončno polje. Truden si išče Izveličar prenočišča, pa ga nihče ne sprejme. Nazadnje pride v raztergano kočjo, kjer trije bratje stanujejo. Ti mu dadó kar imajo, in tudi posteljo. Preden gré drugi dan dalje, se jim razodene in oblubi, vsakemu dar dati, kakoršnega si izbere. Najstareji si izvoli bele gradove, srednji zlata in srebra, mlaji pa pravi, da ga je sram to prositi; zlata bi si sam nabral in gradov sam nakupil; al za vse žulje mu se le slaba plača daje. Šel bi po svetu, si sreče iskat, al zemlja je pregorata in gore preobraščene in presterme ter ne vé ne pota ne kam bi šel, da si pomaga; naj mu dá Jezus ravno gladko pot in hiter voz, za vse drugo pa bo Jezus sam skerbel. Jezus udari s palico ob zemljo; iz nje privrè morje in vse zemlje obdá, in udari ob drevo in drevo se izdolbe v lahko in hitro ladijo, in mlaji brat odvesla in se vozi od kraljestva do kraljestva in kupčevaje nabere si več zlata in si nakupi več gradov, kakor jih brata imata.

Čudno je tudi, kar si Boduli o gori Velebitu domišlujejo. Ondi, pravijo, je ustvaril Bog Adama, pa mu je nekaj malega stvarivne persti ostalo. Kadar bodo človeški grehi Božjo milost presegli, bo ogenj vse ljudi končal in iz ostale persti bo ustvaril Bog družega človeka, nov zarod; ta zarod bo boljši od sedanjega, toda slabeji po telesu in manjši, ker je premalo persti ostalo: po deset jih bo lahko pod enim čebrom plesalo. Na Velebitu stanuje tudi mnogo hudih in dobrih duhov, veš, kresnikov, vukodlakov in drugih pošast.

Sploh se nahajajo za mitologijo še bogati zakladi na Kerku, toda jih bo treba berž berž vzdigniti, če ne, bo prepozno; mlaji rod že skoraj nič ne vé, in če tudi kaj malega vé, ne pové rad, ker mu se te basni preneumne zdé.

Tudi stari ljudje so že sèm ter tje dosti pozabili, ker si že davnej ne upajo mlajim pripovedovati, bojé se zasmehovanja.

Boduli so ohranili imena bogovom, katerim drugej ni ne sledú več najti. Naj še nektere basni omenim.

Zmaj Vukotin je delal nekđaj strašno škodo ljudem in živini, požiraje celó ladje in vozove; po suhem in po mokrem je divjal, da ni bilo nobenega zavetja pred njim. Ko pa so jeli cerkve zidati in so zvonovi zapeli, ga je tak strah prevzel, da je pod Velebit šinil; al tudi ondi mu zvonjenje preveč nadleguje; rad bi spet na dan prišel in dalje pobegnul, pa ne more. Še le takrat se bo to zgodilo, ko ne bo v primorji nobene pobožne duše več in tisti strašni čas se približuje. Že je dobil Vukotin toliko duška, da skoz gorske jame svojo silno sapo izpušča: ta sapa je grozovitna „senjska burja“, ki čedalje huje razsaja, da se tujci skerbno teh krajev ogibljejo in celó domači ljudje trepetajo, ne mogoči, se je privaditi. Kadar pride zopet zmaj Vukotin, pa gorjé ljudstvu in deželí!

O vetrovih je še ena povést. Zavolj trikratnega zatajstva je mogel sv. Peter zemljo deržati; ko pa se je spokoril, jo je Božji ris mu prevzel. Temu risu je bil dal po posebni milosti Bog zapoved, da tistega petelina zadavi, ki je imel Petru zapeti. Brez petelina bi bil ta apostelj brez greha ostal. Ris pa ni zapovedi poslušal. Ko so vojaki na dvorišču Izveličarja mučili, se nihče ni za pečenko menil, ki se jim je v nekem kotu pekla. Pečenka diši risu bolj kakor koščeni, stari petelin ter jo pojé, petelina pustivši. In za to prederznost se zdaj ris pokori, težko zemljo deržé. Vès togoten jo pretresa, strašno pihaje. Od tod prihajajo zemeljski potresi in vetrovi.

Strašna pošast je Mrak. Vojskuje se s solncem, pa do zdaj je še ni nobeden zmagal. Podnevi je solnce huje, z gorečimi puščicami streljaje zapodi Mraka v najgloblje brezna. Zvečer pa se ta zopet ujunači, odgnavši silnega sovražnika, ga lovi celo noč v veliko mrežo, pa vselej, kadar méni ga zadergniti, se priplazi danica in mrežo prestriže. Nazadnje pa bo Mrak zmagal in zemlja bo brez svitlobe ostala. Tudi ljudém je Mrak nevaren; blizo hiš sicer ne gré; če pa dobi človeka na samem, ga popade za lase in ga treši dalječ kam, da več ne vé kje je in kako bi domú prišel. Vino mu smerdí, zato pijancem nič žalega ne dela; rad pa ima tatove in razbojniké; kaže jim pot in zmeša preganjavcem sled, da jih ne najdejo.

Posebno dosti povesti je o Maliku. Malik (tudi: Malić in Malićac) je nekaj našemu škratu podoben. Strašen nagajivec je. Najraje prebiva v gojzdih, in ondi ga neprenehoma človeški glas oponašati slišimo. Sploh ni varno, po hosti gredé glasno govoriti, sicer je Malik koj za petami, kar le more, nadlegovaje. Če si jezen, bo skočil pred te in se s svojimi belimi zobmi tako hudobno zarežal, da boš za njim planil, pa v misli, njega udariti, si boš roko na bodeč tern nasadil. Če jokaš, ti se iz vsega gerla krohota; ako se pa smejaš, bo v kakem kotu tako bridko zajokal, da te vse veselje mine. Včasi, kadar človek brez skerbi tje v nemar potuje, mu se uleže nagloma Malik pred noge, da se spodtakne in pade, kakor je dolg in širok. Posebno se rad zaljubljenim dekletom posmehuje. Izza kakega germa jih začne z ljubčkovim glasom klicati; ko blizo pridejo, jim se pa zopet kje drugod oglasi, da se slednjič ubožice vse zmešane v gošči ob ternje nataknejo in vse raztergane in razpraskane domú vernejo. Malik zvečer tudi v hiše zahaja, da kaj jesti dobi; če mu se nič večerje ne pusti, celo noč ne dá mirú, premetaje pohištvo, lonce ali kaj družega pobijaje. Prejeto večerjo pošteno plača, včasi precej, najraje pa ob nedeljah, včasi pa tudi še le čez več let z obrestmi vred. Vedno je dobrovoljen, pa cel dan pleše po skalah ali pa se na kakem stermem robu vertí, večkrat pa raja tudi po žitu in drugem sadežu. Najbolje je, ga pustiti, ker storjeno škodo povrača. Starka ni

imela družega kakor zelnik. Žalosti je omedlela, zagledavši fantiča ji edino blago, zelje, teptati. Čudno pa jame drugi dan gledati, ko spet na zelnik pride. Vse stojí pokonci, in zelje ima lepše, debelejše glave, kakor jih je pred imelo, in dobila ga je dosti več memo družih let. Malik je majhen, bel, uren, prijazen deček, oblečen v pisano suknjico, ki mu do kolen sega; na glavi pa ima rudečo kapico, nekoliko na desno uho nagnjeno. Malik vé za vse zaklade in marsikak sleparček, ki je svoje dnarce zapravlil, ali jih pa nikoli nič imel ni, ga zato še dan današnji zalazova. Toda ga je težko ujeti, ker berž odskoči in se ti, če ga že deržiš, na enkrat iz rok izmuzne in pobegne. Kdor pa ga ulovi, mu zapoveduje, kar hoče; Malik ga vse boga, pa dalj ko do perve nedelje nikjer ne ostane. Pravijo, da je že marsikteri po Maliku obogatel. Človeku služi tudi celo življenje, če mu se zapiše, davši mu v zastavo svojo senco. Govori se, da človeško senco sijaje, Malik vedno mlad ostaja, sicer bi se postaral in umerl. Toda človek, ki je senco zastavil, začne kmali hirati in ne odide z lepo zgodnji smerti. Za dušo pa Malik ne mara, tedaj je velik razloček, zapisati se hudobi ali pa Maliku. Tega čudnega dečka si človek tudi kupiti more, da ga zaprè v škatlico. Izpod nje vsako jutro zlat pade. V škatlici ga hraniti, je lahko, ker se zná premeniti, kakor hoče; v zatvornici sedí Malik, pa ljudje vidijo kušarja, bramorja, murna ali polha. Ta kupčija pa se ima sploh za velik greh: pravijo, da Malik človeku do smerti res pomaga, da mu pa otroci oslepé ali se pa kak drugač za očeta pokoriti morajo. Malika priklicati, ni težko; najbolje je mu trikrat na kljuko zažvižgati ali pa mu na razpotji z novo piščalko zapiskati, kadar verbe ravno muževne prihajajo. Toda vselej mora biti človek sam in ne smé nič svetega pri sebi imeti. Zato Malika nikoli ni blizo cerkev ali križev; tudi zvonjenja se boji; zavolj njega, pravijo, se tudi čed ogiblje. Najbolj gotovo ga je dobiti kvaterne večere, plesaje na razpotji in večšam in vukodlakom nagajaje. Pa tudi iskati in klicati ga, imajo pobožni Boduli za strašen greh, ki ga le papež odpustiti zamore.

Otroci Kerški se najbolj Grgurice bojé. Kadar so nepokorni, jim žugajo starši, jih Grgurici dati. Ona je veltika, ostudna žena z brado, in pije rada otročjo kri; najraje umori, če more, otroka v zibeli. Ponoči o luninem svitu pride skoz okno ter se ustopi pred zibel. Ako dete spí, ali ako je kdo zraven, renčé zopet pobegne, in takrat se je ni bati. Če je pa otrok zbujen in sam, uprè va-nj svoje strašne oči, da straha umerje; potem mu kri izpije. Odraščenih ljudi pa se ne loti; mladenči jo večkrat zgrabijo in nabijejo. Reši se jim s tem, da jim prerokuje; kar pové, se nek vse primeri.

Kurenta tudi Boduli poznajo. Tudi njim je Bacchus, ki rad pijance za šalo tik rek, brezen ali morja vodi, posmehovaje se njihovemu zaletovanju in varovaje jih, da ne padejo. Če bi pa pijanec Kurenta preklel, ga precej prekucne. Ta pošast ima tudi ženske rada, posebno stare dekleta; marsikaj sem o tem slišal, pa se ne dá pisati.

Melje bo svet končalo. Melje, pravijo nekteri, je ognjen dež, drugi pa, da ognjen sneg, ki se bo usul z nekega hriba še daleč za Velebitom in bo vse požgal razun Jožefove doline, kjer bodo ljudje se zbrali in sodnega dné čakali.

Tudi za solnce se mnogo pripoveduje. Zaljubilo se je v zemeljsko deklico in jo vzelo. Ko se je začela starati, jo je hotlo prekuhati, da bo spet mlada. Ker je pa iz peči tudi stara prišla, jo je mislilo, da se je znebi, ubiti; pa se je v peči tako uterdila bila, da je smert ni mogla zmagati. Solnce jo je moralo tedaj imeti; tudi ljudje jo še vidijo: tista velika črna lisa v solncu je stara, nagerbljena Solnčevka. Dobil sem celó odlomek pesmi, kjer se Solnčeva ženitev pripoveduje, ta odlomek naj bo konec mojemu popisovanji:

„Rosna, bosa, košutico! — kadi *) si se urosila?“
 Tamo doli u livadi — kadi rastu zlate pasi,
 Kadi rastu zlate žice **) — i sreberne povezače,
 Da mi kuje ključe gradu — da vidimo, če j' u grade.
 U grade je devet bratac — med njimi je jedna sestra.
 Med sobon se pominjaju — kome hote sestru dati.
 Hote l' selncu al misecu? — Bolje j' selncu neg misecu!
 Selnce će ju ogrijati — i hoće joj svitlost dati,
 Misec će njoj diver biti — zvezdice jetervice.

Slednjič mi je še opomniti, da so izgledi iz bodulskega jezika vsi v Verbniku domá; tū se je po moji misli najčišče ta jezik ohranil, sicer pa jo, kakor pri nas, tudi na Kerku vsaka vas nekoliko po svoje zavija; tako na pr. ne pravijo Dobrinjci če (kaj) ampak čo, ne sem, ampak som.

Dopisi.

Iz Zagreba 23. sept. A. K. — Odkar se je na Reki izneveril „Neven“ svojemu imenu, je horvaška literatura živo pogrešala beletrističnega lista; propad „Nevenov“ je hudo uzdermal književno poslopje naroda horvaškega. Poravnati nekoliko jalovo polje časnikarsko, se je nekoliko gospodov, katerim žari v sercih plemenita ljubav do domovine in domači mladeži, združilo v blagi namen, da oživijo list za učitelje, odgojitelje in vse prijatelje domovine. „Napredak“ je ime novorojencu; ime lepo, ime ljubko! Da nam živi mnogo let! Pervi list je že prišel na dan; notranja vrednost je učiteljem velekoristna, pa tudi duhovnikom in vsem prijateljem ljudskega napredka čisto primerna. Izhaja vsaki mesec dvakrat na celi pôli, to je, 1. in 15. dan, ter velja za celo leto 3 gold. nov. dn. po pošti. Naročnina se pošilja: izdateljstvu „Napredka“ v Zagreb. Ker Slovenci nimamo več šolskega lista bi bilo želeti, da bi naši učitelji zagrebskega sprejeli in ga ogerlili kakor svojega; jezik jih ne bo motil, ker so stavki spisani lahko umevno. Zamolčati pri tej priliki ne morem blagega djanja gospod dr. Josipa Vranjičan-Dobrinovića, ki je naročil vsem (45) učiteljem srenjske škofije nov šolski list ter uložil polletno naročnino. — 24. dan septembra je bilo naše mesto svedok posebne svečanosti; sprejelo je novega bana, grofa Coronini-Cronberga. V Bregani, na meji horvaški, je bil postavljen slavolok, lepo okinčan gerboma horvaškim in slavonskim in zastavami cesarskimi in narodnimi. C. k. podmaršal žl. gosp. Kušević, c. kr. dvorski svetovavec Konrad Eybesfeldski in poslanci horvaških mest so pozdravili novega bana med mnogimi „živio-klici“ tam zbranega ljudstva. Po kratkem počitku se pridruži 24 kmetov na konjih banovemu provodu, pri Stupniku še drugih 50, in ob štirih popoldne že pokajo možnarji pri savskemu mostu v znamenje, da je došel naslednik Jelčića bana. Vès Zagreb je bil na nogah; staro in mlado je vrelo k savskemu mostu, kjer je bil postavljen krasen slavolok, lepo okinčan zastavami in gerbom horvaško-slavonskim; v sredi se je blišal horvaški napis: „Dobro došao!“ Pozdravil je tukaj bana mestni župan v spodobnem govoru, in ban mu je odgovor ter rekel, da se ponaša s častjo, katero mu je podelil premilostljivi naš car, izvolivši ga banom horvaško-slavonskim itd. Mestne ulice, po katerih je provod šel, so bile lepo okinčane, vojaki so napravili špalir v savski ulici in v Ilici, pred banijo pa so bile sobrane vojniške in civilne oblasti in visoka duhovščina katoliška in serbska. V cerkvi sv. Marka se je odpelo „Bog, Tebe hvalimo“; potem pa se je podal novi ban v svojo rezidencijo, kjer mu je belo oblečena devojčica horvaško pesem izročila, s nekaterimi serčnimi besedami v domačem jeziku. Na večer je bila velika bakljada z vojaško godbo; prihodnji dan pa so se hodile poklanjat oblasti zagrebskega mesta.

Od sv. Antona v Slovenskih goricah na Štaj.
 28. sept. Z Bogom ljube Novice! Vaš iskreni prijatelj Ko-

loman Mulec, subdiakon benediktinskega reda v Admontu na gornjem Štajarskem, Vas više bral ne bode; 37. list je zadnjikrat prebral, potem pa se podal ob pol petih 25. sept. v boljše deželo; tedaj tudi dopisov ne bote več od njega prejemale, ker njegove roke pokriva črna zemlja domačih goric. — Precej pred njim, namreč 1. avgusta, je zaspal mirno v Gospodu tudi Franc Verbnjak, deficient v Altenmarktu kod Fürstenfelda, oče pesnikov slovenskih goric, ki jo je pa tudi po nemško gladko zavil, kar priča „Vodnikov spominek“ na strani 243. Lahka jima zemljica, pri nas pa blag spomin! — Tukaj ljudje zlo bolehajo in umirajo, sosebo za grizo; tudi od stekline se mnogo govori, in vendarle en berač družega sovraži, kar nam ravno ni na čast. — Vina in sploh letošnjih pridelkov bo srednje mero. Premicje so minule, pa tudi evkari nas začenjajo zapušati, ker jih sv. Miha v šolo kliče. Slekočov.

Iz zgornje Besnice na Gorenskem 1. okt. Naš narod, pobožnega duha, se sploh rad sponaša z lepo opravljenimi cerkvami. Da tudi Besenčani nismo zaostali, priča naša precej velika in prijazna cerkev sv. Tilna, ki je nedavno dobila nova stranska altarja, ki jih je podobar Karl Göcel iz Kranja kaj lično naredil. Tudi novih orgelj se Besenčani veselijo, ktere kaj lepo pojó in so prav čedno izdelane. Imajo osem registrov in delo so domačih mojstrov; naredila sta jih namreč oče in sin Tomaževic iz Besnice. Tudi drug delavec, bivši pomagač znanega orglarja Petra Rojica, je hvale vreden. Z dobro vestjo morem tedaj imenovana orglarja, ki sta naslednika tiste rodovine, ki pod imenom Bendačev že od nekaj slov kot izverstna muzična rodovina, vsem ljubim Slovincem priporočiti. Besniški.

Iz Kranja 1. oktobra. Vse se prenareja in popravlja, posebno pa se zboljšuje, kar se tiče učenja in šol. Staro mesto Kranj ni hotlo za drugimi zaostati: zboljšalo je pred nekaj časom plačo učiteljem in popravilo je šolsko poslopje tako, da je veselje viditi ga. Pa tudi gledé poučevanja napreduje kranjska šola; to poterjujejo učenci, ki dohajajo iz Koroškega, iz Tersta, se vé, da ne ravno mnogi; pričal sem se pa tega pri preskušnjah tudi sam. Odgovarjali so otroci gladko in natanko, zlasti v prvih razredih; v zadnjih se je vidilo, da nekteri niso vselej razumeli, česar so se v nemškem jeziku učili. Pisanja slovenske in nemške so čedne; le lastnih imen človek pogledati ne sme, tako so spačene in ne le v nemškem pisanji, temuč tudi v slovenskem; verh tega pa ravno tisto ime dvakrat enako pisano ni. — Delitev večidel nemških daril in nemška molitev z nemškim in slovenskim petjem ste končale svečanost, katero sta gospod tehant Reš in gospod okrajni predstojnik Derbič s svojo pričujočnostjo počastila. — Pri tej priliki moram omeniti „Praktične slovensko-nemške gramatike. Za II. in III. odred slovensko-nemških šol. Na Dunaji, 1857“. Praktična je menda le zato, ker so dodane vaje, nemško-slovenske in slovensko-nemške, sicer pa je kaj nepraktična, pa tudi brez germanizmov in pogreškov ni. — Še Vam sporočam nekaj, čemu se bote Vi gotovo ravno tako čudili, kakor oni, ki so to sami doživeli. V kranjski veliki cerkvi se zbira v nedeljo pri deveti maši skor le samo slovensko ljudstvo; le malo jih zná nemško, in vendar se poje večidel le nemško ali pa še celó latinsko pri tej maši. Neverjetno je, al vendar je resnično! Kaj nimamo v domačem jeziku složenih petih maš? Ne bodimo šalobarde, in dajmo saj Bogu kar Bogu gré v domačem jeziku! Savinski.

Iz Ljubljane. Sv. Mihel je že pretekel in še ni ne sledú ne tirú od mestne gazne svečave ali „gasbeleuchtung“, ktere začetek nam je bil za ta čas obljubljen. Marsikteri že zabavljajo zavoljo tega. Naj jim povemo, da mestna županija ni tega kriva. Tako-le stoji zdaj ta reč: Terzaška družba, ki je prevzela to novo napravo, je imela pri veliki tergovski hiši L. v Terstu 400,000 gld. naloženih; letos je omenjena hiša na kant prišla in po tem svečarska družba v veliko zadergo, da dosihmal ni mogla nikjer nič početi.

*) Kje. **) Struna, kita.